

ПРАВИЛНИК
О НАЧИНУ И ПОСТУПКУ ПРИЈАВЕ, ИЗРАДЕ И ОДБРАНЕ
ЗАВРШНОГ И СПЕЦИЈАЛИСТИЧКОГ РАДА

1. ОПШТЕ ОДРЕДБЕ

Члан 1.

Овим Правилником уређују се начин и поступак пријаве и одбране завршног и специјалистичког рада у складу са Статутом Школе, чл. 104-112 Статута Школе, и стандардима КАПК-а.

Члан 2.

Студент уписан на основне (ОСС) и специјалистичке струковне студије (ССС) пријављује и брани завршни рад на начин и по поступку прописаним овим Правилником, у складу са садржајем студијског програма на који је уписан.

2. ЗАВРШНИ РАД НА СТРУКОВНИМ И СПЕЦИЈАЛИСТИЧКИМ СТУДИЈАМА

Члан 3.

Основне струковне и специјалистичке студије завршавају се одбраном завршног рада. Завршни рад је самосталан рад студента у коме се обједињују, проширују и заокружују поставке које су биле предмет пројектних задатака рађених у току студија.

Члан 4.

Завршни рад је резултат самосталног научног рада студента, којим се систематизују постојећа стручна знања и даје допринос новим сазнањима.

Члан 5.

Студент може пријавити тему завршног рада након уписа у 5. семестар основних струковних студија, и по упису 2. семестра специјалистичких студија. Тему завршног рада студент бира са списка који је формиран за сваку школску годину или у договору са наставником уколико се определио за неки од радних наслова.

3. ПРИЈАВА И ОДБРАНА ЗАВРШНОГ РАДА

Члан 6.

Право на пријаву завршног рада има кандидат који је завршио основне струковне или специјалистичке студије у овој Школи, односно кандидат који је испунио све своје предиспитне обавезе и положио све испите предвиђене наставним планом и програмом

датог студијског програма.

Члан 7.

Студент може пријавити тему завршног рада, у договору са наставником предмета из чије области је предложена тема. Пријаву са нацртом завршног рада студент подноси Наставно-стручном већу, преко Студентске службе и Комисије за завршне радове.

Пријава садржи: назив завршног рада, образложење теме у виду нацрта (проблем који ће се истраживати, метод рада и литературу, односно другу грађу која ће се користити у раду, од 7 до 10 страница куцаног текста за завршни рад на ОСС, док на ССС од 12 до 15 страница), као и име наставника који се предлаже за ментора.

Члан 8.

Наставно-стручно веће именује Комисију за завршне радове, која након увида у подобност теме и кандидата именује поткомисију, која има три односно два члана од којих је један наставник (ментор) са којим је обављена консултација о теми. Комисија је дужна да поднесе извештај Већу у року од 15 дана од дана пријема решења о именовану.

Члан 9.

На основу извештаја Комисије, Веће доноси одлуку којом се одобрава тема завршног рада, одређује студенту ментор и именује комисија за оцену и одбрану завршног рада. Комисија из става 1. овог члана састоји се од најмање два наставника за струковне студије и три наставника за специјалистичке студије, у одговарајућем звању.

Члан 10.

Завршни рад се предаје Комисији за оцену и одбрану завршног рада, преко студентске службе. Комисија из члана 9. овог Правилника одобрава одбрану урађеног завршног рада, или враћа рад на дораду студенту који је дужан да примедбе чланова комисије усвоји и отклони. Одобрена верзија завршног рада се у једном (1) примерку доставља Библиотеци, сваком члану Комисије и Архиви.

Члан 11.

Студент предаје завршни рад Комисији за оцену и одбрану рада, у четири примерка, преко Студентске службе. Комисија прегледа рад, и када констатује да је у целости састављен према Правилнику и Упутству, даје налог студентској служби да се закаже одбрана завршног рада.

Завршни испит се заказује када студент положи последњи испит предвиђен Наставним планом и програмом датог студијског програма.

Члан 12.

Одбрана завршног рада је јавна.

Датум, време и место јавне одбране завршног рада, име студента и назив рада, објављује се на огласној табли Школе најкасније три дана пре дана за који је заказана одбрана.

Члан 13.

На јавној одбрани, студент излаже кратак садржај рада и одговара на питања чланова Комисије у вези са радом. Председник Комисије закључује одбрану.

По закључивању јавне одбране, Комисија се повлачи ради већања и гласања.

Одлука Комисије саопштава се по завршеном гласању.

Члан 14.

Оцена завршног испита је збир три оцене:

А) Нацрта завршног рада 20% (20 поена),

Б) Завршног рада 50% (50 поена), и

В) Усмене презентације рада и одговора на питања Комисије 30% (30 поена). За успешно положен испит, у зависности од укупног броја освојених поена, студент може да добије једну од следећих оцена: 91 до 100 поена – оцена 10 (десет), 81 до 90 поена – оцена 9 (девет), 71 до 80 поена – оцена 8 (осам), 61 до 70 поена – оцена 7 (седам), 51 до 60 поена – оцена 6 (шест).

Члан 15.

Потврду о положеном завршном испиту студент може добити првог радног дана после положеног испита.

Дипломе се уручују на свечаности поводом Дана Школе, или раније на лични захтев студента.

Уз Диплому студент добија Додатак дипломи у којем се налазе подаци о положеним испитима и успеху у другим значајним активностима које је студент обавио током студија. (Садржај Додатка дипломи је законски утврђен и званично прописан).

Члан 16.

Студент уписан на основне струковне студије има право да одбрани завршни рад најкасније за две године од уписа на 3. годину основних струковних или 1. годину специјалистичких студија. У случају да студент не приступи одбрани завршног рада у наведеном року, има право да уз образложење тражи додатно продужење рока за одбрану завршног рада од годину дана.

Члан 17.

Одбраном завршног рада студент стиче звање: Струковни тренер у спорту / Струковни тренер у рекреацији, Струковни менаџер, Струковна медицинска сестра, Струковни физиотерапеут, Струковни специјалиста тренер у спорту.

Члан 18.

Служба за студентска питања води евиденцију пријављених и одбрањених завршних радова.

Члан 19.

Саставни део Правилника је Упутство за писање завршног рада, формулари (пријава) за пријављивање теме и нацрта завршног рада.

4. ЗАВРШНЕ ОДРЕДБЕ

Члан 20.

Овај Правилник ступа на снагу даном објављивања на огласној табли и сајту Школе.

УПУТСТВО ЗА ИЗРАДУ НАЦРТА И ЗАВРШНОГ РАДА

УВОД

Студијским програмом Школе, предвиђена је обавеза студента да после положених свих испита предвиђених Наставним планом и програмом на који је уписан, положи и завршни испит.

Полагању завршног испита претходи израда и оцена завршног рада од стране ментора и чланова комисије. Процедура полагања завршног испита састоји се из: сажете и кратке презентације завршног рада, коментарисању и постављању питања чланова комисије о појединим аспектима рада и његове презентације и одговора кандидата на постављена питања.

Завршни рад је самосталан рад кандидата у којем долази до изражаја стечени ниво познавања стручно-научних дисциплина из области спорта, менаџмента и физиотерапије, а посебно из проблематике предмета из којег је тема изабрана. Садржајем и квалитетом излагања, завршни рад показује оспособљеност студента за писану стручну комуникацију, јасно саопштавање идеја, прецизно изношење аргумената, доследно коришћење стручне терминологије и литературе.

Усмени део (одбрана) завршног испита, кроз начин презентације рада и одговарање на питања чланова комисије, показује у ком степену је студент овладао вештинама усмене комуникације, употребном техничких средстава као подршке у изношењу идеја и података, и на ком нивоу је његова општа и стручна култура.

Израда завршног рада је процес који укључује већи број активности. Неке од тих активности су изразито стручне природе, а неке имају одређено административно и документационо значење.

Циљеви завршног рада су да се студенти оспособе за:

- ◆ самостално истраживање, прикупљање, обраду, синтетизовање у логичком следу, и презентовање прикупљање материје из релевантне области;
- ◆ самостални студијски рад и употребу стручне, домаће и стране, и друге литературе, коректно цитирање извора и схвате значај правилног презентовања тих извора;
- ◆ изучавање материје из паралелних извора, теоријских и оних из праксе;
- ◆ развијање способности размишљања, мисаоног вредновања, закључивања, предлагања иновативних решења и опција и захтева које она пред њих поставља

као будуће експерте;

- ◆ увежбавање сопственог стила писменог реферисања и усмене интерпретације;
- ◆ интелектуалне и практичне компетенције за конципирање и писање стручног рада;
- ◆ кључна и стручна знања о спорту, менаџменту у спорту, физиотерапији динамички организационих облика у овим областима;
- ◆ разумевање природе спорта и улоге спортских организација и клубова у развоју спорта како у локалним срединама, тако и у националном оквиру;
- ◆ конструктиван и синтетички однос према збивањима у спортској организацији или клубу, способност креативног решавања проблемских ситуација до којих долазе у индивидуалном и тимском раду у спортским, пословним или здравственим организацијама;

Очекивани исходи су:

- ◆ да је студент након полагања завршног испита способан да самостално води сопствене истраживачке пројекте, као и својих сарадника током каснијег професионалног ангажовања, на начин како се то поставља као минимални стандард у оквиру струковног и академског образовања и оних стандарда квалитета који су прописани процедуром Школе;
- ◆ у компетентном планирању, програмирању и реализацији методологије истраживачког рада, познавању структуре организовања, и реализације стандарда који морају бити задовољени у изради завршног рада;
- ◆ у формирању њиховог стручног профила, синтетичком апликативном знању о имплементацији научних знања из граничних области спорта: спортске медицине, биомеханике, физиотерапије, психологије, нутриционизма...
- ◆ успостављању компатибилности између циља рада и оцени квалитета израде истог, вештини систематског праћења, бележења, анализирања и вредновања сопственог рада, развијању технике самоевалуације и преношењу тих вештина на спортисте;
- ◆ способности апликације информационо-комуникационих технологија у планирању, програмирању, реализацији и контроли тренажних и др. активности;

Општи садржаји

Завршни рад је истраживачки рад студента у коме се он упознаје са методологијом истраживања у својој области, и специјалистичког подручја које је самостално или у

сарадњи са ментором изабрао као предмет свог будућег истраживања у складу са темом за коју се определио. Након што је студент изабрао тему, предмет из којег обавља истраживања и ментора, приступа изради Нацрта у складу са Упутством о писању завршног рада, које му је доступно у електронској форми путем сајта Школе, или га у штампаној форми добија у Судентској служби. Када је Нацрт готов, и одобрен од стране ментора, студент подноси молбу Комисији за завршне радове (формулар преузима са сајта Школе или добија у студентској служби) да му се одобри тема и Нацрт. Комисија у року од најкасније 15 дана решава молбу, прегледа нацрт рада, евентуално ставља примедбе на нацрт, или га враћа на дораду уколико не задовољава прописане стандарде, а када је Нацрт у довољно квалитетној форми која обезбеђује даљи рад на завршном раду, формира комисију која ће привести крају активности везане за оцену писменог дела завршног рада а затим и приступити оцени усмене оспособљености кандидата за одбрану завршног рада у поступку који је одређен правилником. Након обављеног истраживања студент припрема завршни рад у форми која је прописана упутством о писању завршног рада, и садржи следеће: Увод, Теоријски део, Истраживачки део рада, Резултати, Дискусија, Импликације рада, Закључак, и Преглед литературе.

Методe извођења

Студент може у изради Завршног рада да користи: библиографско-спекулативни метод, студије случаја, истраживачку делатност у спорту, дијагностику и остале научне методе које су тесно повезане са природом проблема којом се рад бави.

Студентима се на почетку 5. семестра доставља на увид листа тема завршних радова, поделе примерци упустава за писање Завршног рада и формулари за одобрење теме и нацрта. Током тог семестра обављају се консултације са предметним наставницима, пружа помоћ око прикупљања литературе и друге истраживачке грађе, и предаје се Нацрт рада. Студенти имају могућност избора теме, пријаву молбе и подношење нацрта током 5. семестра, а током наредног семестра да раде на изради свог Завршног рада. Једини услов који се студентима поставља је тај да не могу приступити усменој одбрани завршног рада док не положи све испите предвиђене Наставним планом и програмом Школе, и не предају молбу, нацрт и примерке завршног рада на начин и у оквиру рокова који су прописани Правилником за пријављивање, израду и одбрану завршног и специјалистичког рада.

ШТА ЈЕ ЗАВРШНИ РАД

Израда и одбрана *Завршног рада* представља завршни корак у школовању на основним струковним (ОСС) и специјалистичким струковним студијама (ССС). Иако одбраном овог рада студент, практично, испуњава последњу обавезу у свом трогодишњем школовању, Завршни рад се може написати и припремити за одбрану и пре него што се положи сви испити. Статутом Високе спортске и здравствене школе, студентима на ОСС је омогућено да тему свог Завршног рада одаберу већ у V семестру, односно студентима ССС на почетку II семестра, и на тај начин себи олакшају завршетак студија и омогуће боље планирање студентских обавеза. Благовремени избор и припрема Завршног рада не само да је могућ, већ је и веома пожељан потез студената завршних година.

На ОСС студент пише свој Завршни рад, док студент на ССС пише Специјалистички рад.

У наставку текста следе упутства, правила и препоруке које се односе на Завршни рад, али студент на ССС у потпуности може и треба иста да примењује и на писање свог Специјалистичког рада.

Избор и припрема Завршног рада прецизно су дефинисани **Правлиником за пријављивање, израду и одбрану завршног и специјалистичког рада** и нормативним актима Школе (Статутом) и морају се реализовати по утврђеној процедури. Упутство има за циљ да студентима завршне године омогући што лакшу припрему свог Завршног рада и да их заштити од евентуалних недоумица, непотпуних информација и губитка времена.

Управа Школе је обавезна да током V, односно II семестра, организује презентацију предложених тематских подручја и контакте студента са потенцијалним менторима. Сви студенти који су уписали трећу годину обавезни су да се упознају са предложеним тематским подручјима и да се одреде у складу са својим интересовањима, способностима, и афинитетима испољеним у току студија. Избором тематског подручја студент се одређује и за потенцијалног ментора – наставника који ће му пружати подршку у току рада. Када изабере тематско подручје или одређену тему, студент треба да разговара са потенцијалним ментором и саслуша његово мишљење и сугестије. Ако постигну сагласност око формулације теме, сарадња студента и ментора се наставља.

Уколико се студент самостално не одреди за неко тематско подручје и/или не успостави контакт са ментором, Управа Школе је обавезна да му пружи потребну помоћ и подршку. Заједничка је обавеза Управе Школе, наставника и студената који су

уписали трећу годину да сваки студент до краја V семестра поднесе захтев за одобрење теме за завршни рад.

Избор теме завршног рада је прилика да студенти уоче у чему је улога завршног рада у формирању њиховог стручног профила и да упознају стандарде које морају да задовоље у процесу израде завршног рада. Уз то, јасније се дефинише улога ментора, успоставља се сагласност о циљевима комуникације између ментора и студента, и утврђују се стандарди за оцену квалитета те комуникације. У садржинском погледу тема треба да се односи на неко од кључних питања оног сегмента праксе коју систематски обрађује предмет у оквиру којег је студент одлучио да реализује свој завршни рад.

Процес бављења Завршним/Специјалистичким радом (од избора теме, преко консултација са ментором, прикупљање литературе, писање, до коначне одбране) **обавезно** садржи следеће кораке:

- 1. Избор и пријава теме,**
- 2. Израда Нацрта завршног/специјалистичког рада,**
- 3. Подношење Захтева за одобрење теме и Нацрта завршног/специјалистичког рада (одобреног од стране ментора) Комисији,**
- 4. Одлука Комисије – (не)одобравање (уз евентуалне корекције) Захтева за одобрење теме и Нацрта завршног/специјалистичког рада уз потврђење ментора и именовање осталих чланова Комисије,**
- 5. Писање и техничко обликовање Завршног/Специјалистичког рада,**
- 6. Консултација са ментором и члановима Комисије и њиховим одобрењем,**
- 7. Предаја Завршног/Специјалистичког рада Секретаријату и пријављивање истог,**
- 8. Заказивање термина одбране од стране Студентске службе, и**
- 9. Јавна одбрана Завршног/Специјалистичког рада.**

1. ИЗБОР И ПРИЈАВА ТЕМЕ ЗАВРШНОГ РАДА

Сви наставници на одређеном студијском програму, а у првом реду руководиоци студијских програма и наставници стручних и ужестручних предмета, су обавезни да студентима треће године (почетком V семестра) оријентационо предоче тематска (програмска, проблемска) подручја у оквиру којих могу изабрати или формулисати тему за завршни рад. Оријентационе листе тематских подручја треба да дају

наставници чији предмете су студенти слушали у I и II години, као и наставници чије предмете студенти слушају у III години студија. Предложена тематска подручја треба да су високо релевантна за струковни профил дипломираних студената, да омогућују рекапитулацију, а нарочито проширивање и продубљивање знања, искустава и компетенција стечених у току студија.

Теме завршних радова, по правилу, **не могу бити из изборних предмета.**

Тема Завршног рада се, по правилу, бира из *списку већ одобрених наслова од стране предметних наставника*, и налазе се код руководиоца студијских програма, као и у библиотеци. Студенти могу да реализују само тему која се односи на програм њиховог студијског програма, и то пре свега из ужестручних предмета. Студент може већ у петом семестру да се обрати руководиоцу свог студијског програма и/или предметном наставнику и у договору са њим да одабере одговарајућу тему. Наслов рада треба да јасно и непосредно указује на садржај, предмет или проблем, којим се рад бави.

Што се студент пре одлучи за израду завршног рада, себи омогућава већи избор тема, али и могућност да раније одбрани свој Завршни рад. У изузетним случајевима, када студент инсистира на реализацији неке важне теме која се не налази на списку раније усвојених, неопходно је да се најпре о томе консултује са својим потенцијалним ментором (наставником који предаје област на коју се тема односи). Тек по прибављеном мишљењу потенцијалног ментора, које мора бити издато у писаној форми, студент се обраћа руководиоцу свог студијског програма. Руководилац студијског програма накнадно предложену тему може: (1) одбити, (2) прихватити или (3) затражити консултације са *Комисијом за одобрење тема и Нацрта завршних радова*.

2. ИЗРАДА НАЦРТА ЗАВРШНОГ РАДА

Нацрт Завршног рада (условно *Пројекат рада*) је писани документ у којем је студент обавезан да на концизан и прегледан начин, а према стандардној форми описаној у наставку овог одељка, јасно прикаже идеју свог рада и план његове реализације. Израда ваљаног Нацрта завршног рада је пресудна за његов коначан исход, будући да се Нацртом детаљно дефинише актуелни проблем, износе знања и резултати до којих се дошло у досадашњим истраживањима тог проблема, предвиђају конкретне методе, технике и инструменти који ће бити коришћени приликом реализације Завршног рада. Нацрт завршног рада има функцију пројекта истраживања – *документа у којем су изложене и образложене главне одлуке о будућем истраживању, односно о раду на*

обради изабране теме. Он треба да је написан сажето, јасно и прегледно како би омогућио читаоцу да уочи битне информације и разуме сваку одлуку која је дата у нацрту.

Студент може да приступи изради Нацрта завршног рада тек када руководилац студијског програма или предметни наставник у својој бази података евидентира предложени наслов. Дужност ментора је да у року од петнаест дана прегледа Нацрт, и уколико је то потребно, студенту предложи одговарајуће измене и побољшања Нацрта. Почетком VI семестра, студент који је добио сагласност ментора, предаје Нацрт завршног рада (на чијој насловној страни је ментор својеручним потписом потврдио да је сагласан и да одобрава тему и Нацрт завршног рада) Служби за студентска питања уз правилно попуњен формулар - *Захтев за одобрење теме и нацрта завршног рада*. Овај Захтев студент добија од Службе за студентска питања или преузима са сајта Школе (Прилог 1). У овом формулару, између осталог, се налази и рубрика за сагласност ментора коју потврђује својим потписом (којег бира кандидат у складу са изабраном темом Завршног рада). Стандарди процедуре за пријављивање, израду и одбрану Завршног рада предвиђају, да *све активности везане за Завршни рад треба да се обаве у току V и VI семестра, односно током треће године студија*.

Обавезни делови Нацрта завршног рада су:

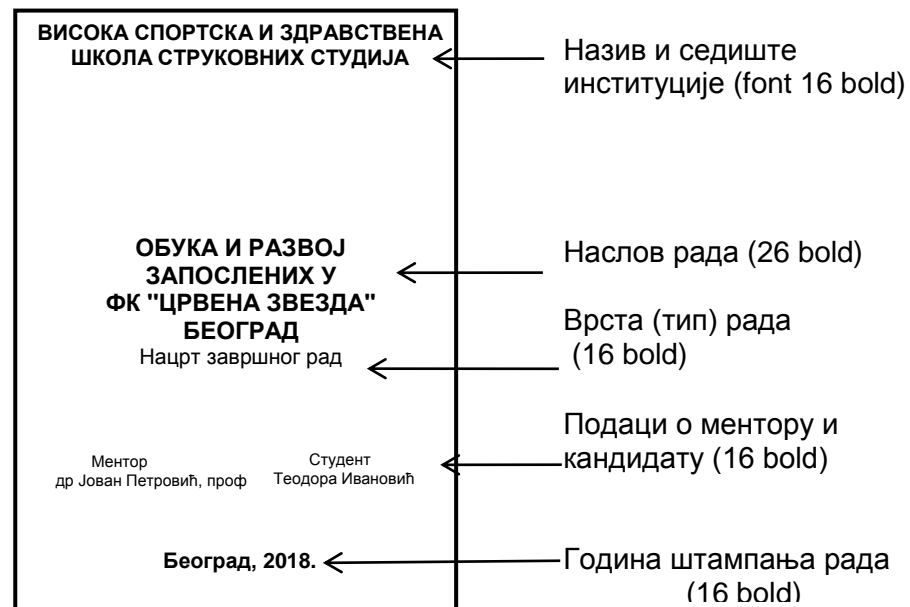
1. Насловна страна са прецизним насловом, именом и презименом ментора и кандидата,
2. Садржај,
3. Увод,
4. Предмет рада
5. Циљеви рада,
6. Методологија рада,
7. Композиција (структура) рада,
8. Литература (коришћени према АПА стандардима).

Нацрт Завршног рада треба да буде написан од **7 до 10 куцаних страна**, а *Нацрт Специјалистичког рада* од **12 до 15 страница**. Он се не коричи, већ се повезује обичном спиралом. Приликом писања Нацрта и Завршног рада никако се не сме користити прво лице једнине или множине, већ искључиво **треће лице једнине**. Нацрт (као и коначна верзија) Завршног рада се **обавезно** пишу **ћирилицом**, на рачунару, уз употребу фонта *Times New Roman*

или *Arial*. За писање основног текста се у Нацрту **искључиво** користи величина фонта **12 (Paragraph- Line spacing 1,5 lines)**, а за писање главних наслова и поднаслова могу се користити већи фонтови (највише 14), као и **болдирана** слова (у зависности од стила аутора и дизајна стране).

2.1. Насловна страна Нацрта завршног/специјалистичког рада

Свака научна и образовна институција дефинише захтеве графичког дизајнирања насловне стране, односно распоред појединих елемената на страни, као и величину и тип слова којима се они исписују. Школа од студената захтева модел приказан у Прилогу 1. који се поклапа са стандардима већине високошколских институција у земљи и иностранству.

Слика 1: Изглед корице Нацрта завршног рада (корице треба да буду идентичног изгледа као и код Нацрта специјалистичког рада).

2.2. Шта је и како се дефинише предмет и циљ рада

Наслов рада треба да у први план истакне кључне појмове који јасно указују на суштину рада. Формулација наслова треба да је релативно кратка и јасна, и да директно упућује читаоца на битне аспекте предмета рада. Уопштене и недовољно одређене формулације наслова нису добре, јер не сугеришу чиме се рад бави.

Први део Нацрта Завршног рада садржи: *Предмет рада (Увод, Уводна разматрања) и Циљеве рада*. Њима се потенцијални читаоци уводе у проблематику којом се рад бави и дефинише основна идеја којом се студент руководи током његове реализације.

Предмет истраживања треба да има висок степен релевантности за стручни приступ проблематици и, посебно, проблематици наставне области у оквиру које треба да буде обрађен. Бављење тим предметом треба да омогући студенту да примени и испољи током студија стечена знања и компетенције, а истовремено да му омогући да та знања продуби и употпуни, да стекне шири увид у природу проблема којим се бави и стратегије њиховог решавања. Није довољно само на уопштен начин констатовати шта је предмет истраживања, потребно је анализирати предмет истраживања, треба показати које су његове главне компоненте, која су то основна питања на која рад треба да одговори, који су то проблеми у оквиру тог предмета са којим се стручњаци у пракси суочавају. Потребно је, дакле, спецификовати главне елементе у оквиру изабране теме, рашчланити тему на питања или проблеме којим рад треба да се бави да би предмет истраживања био целовито обрађен.

Предмет истраживања могу бити различите појаве и проблеми у спорту, у вези са спортом, менаџментом, менаџментом у спорту или физиотерапијом, а о којим се подаци могу наћи у разним публикацијама, документима и другим материјалима, као што су нпр. књиге, часописи, стручне публикације, правилници о игри и суђењу у појединим спортовима, документација и статистичка грађа о развоју спорта у одређеним срединама и ефектима бављења спортом, спортска штампа, материјали са интернета, затим разни интерни материјали спортских организација и клубова, личне архиве истакнутих спортиста и спортских стручњака и сл. У том случају је истраживачки поступак трагање за релевантним материјалима, евидентирање тих материјала, и одабир или узорковање материјала који ће бити предмет даљег истраживања. Те материјале треба проучити у складу са постављеним циљевима и/или задацима истраживања. *Анализа садржаја* је општи назив за различите аналитичке поступке који се користе у таквим истраживањима.

Предмет истраживања могу бити све врсте активности и збивања у спорту и око спорта – у организацијама, клубовима, тимовима, на локалном и републичком нивоу, или различити облици групног и индивидуалног понашања на тренинзима, такмичењима, смотрама и другим спортским акцијама и манифестацијама, **или у физиотерапији и здравственој нези.** Подаци о појавама које су предмет истраживања, налазе се у спортској реалности, у актуелном спортском животу, те их сам истраживач мора, користећи одређене поступке, прво, уочити и регистровати, а затим, систематизовати и анализирати. У том случају, за уочавање и регистровање података

истраживач користи тзв. *емпиријске поступке* као што су *посматрање, разговор, упитник, тестови информисаности, скале ставова, вредносних преференција* у домену спорта и сл.

Проблем рада мора да буде експлицитно и јасно дефинисан, без трошења сувишних реченица, поготово без некритичног преписивања из уџбеника и стручне литературе. Овај део Нацрта завршног/специјалистичког рада не би требало да заузме више од пола стране. Ево примера из Нацрта рада који се бави гојазношћу одраслих особа:

Предмет овог рада је један од највећих проблема савременог човека – гојазност. Она најчешће настаје као последица неправилне исхране, али и услед недовољног кретања. Због тога је предметом овог рада обухваћен и један специфичан модел аеробног вежбања који се хипотетски базира на ангажовању масти као основног енергетског горива за рад испитаника, па се отуда сматра средством којим се може утицати на смањење гојазности....

Осим концизног дефинисања предмета, односно проблема рада, добро је осврнути се и на циљеве његове реализације. На пример:

Циљ овог рада је да се валоризују могућности једног специфичног модела аеробног вежбања усмереног на редукацију вишка поткожног масног ткива, код гојазних особа, односно да се квантификују ефекти специфичног рекреативног модела примењеног у раду са особама које имају вишак адипозног ткива.

Наравно, предмет и циљеве рада треба даље разрадити.

Циљеви истраживања додатно прецизирају предмет рада, јер се односе на резултате до којих истраживање треба да дође. Вредност и значај циљева је оно што оправдава цео рад. Циљеви треба јасно да покажу у чему је стручни значај рада, како у концептуално-сазнајном, тако и у стратешко-практичном смислу.

Циљеви треба да буду што прецизније постављени, није довољно ако се каже да је циљ да се истражи или проучи постављени проблем, или нешто друго што је такође уопштено, недовољно одређено. Циљеви дају смисао целом раду, они показују која очекивања треба узети за обраду постављене теме, како у погледу проширења постојећих сазнања, тако и погледу унапређења спортске или за спорт битне праксе.

2.3. Објашњење метода рада

Истраживачки поступак је скуп метода и техника које ће се користити у раду, којим ће студент доћи до потребних података, систематизовати, анализирати и обрадити сакупљене податке. *Истраживачки поступак је тесно повезан са природом предмета којим се рад бави и карактером постављених циљева.* Овај обавезни део Нацрта

завршног/специјалистичког рада предвиђа опис поступака (методологија, метода, начина рада) којим се студент користи током реализацији своје теме. Већина студената данас опредељује се за тзв. теоријске радове у којима се као основни користи библиографски метод. У таквим радовима студенти обрађују поједине писане и електронске изворе и о задатој теми пишу на основу актуелних теоријских ставова и уџбеничких саопштења. Они други одлучују се за мала истраживања у којима самостално прикупљају емпиријску грађу „на терену“ (било кроз анкете/упитнике или једноставна мерења). У зависности од тога да ли се студент користи библиографским или емпиријско-експерименталним приступом, његове методе рада морају бити специфичне и као такве прецизно описане у његовом Нацрту завршног/специјалистичког рада.

2.3.1. Радови библиографског карактера

Уколико се Завршни/Специјалистички рад реализује као тзв. теоријски рад, онда је у делу насловљеном као *Методологија рада* неопходно назначити да библиографски метод представља основу рада. Студент мора да изврши класификацију библиографских (и електронских) извора које користи. На пример: *1. варијанта*: примарни, секундарни и терцијарни извори; *2. варијанта*: уџбеници, научни и стручни часописи, билтени и др.; *3.* или нека оригинална класификација извора.

2.3.2. Радови емпиријско-експерименталног карактера

Када се Завршни рад реализује у форми малог емпиријског истраживања, онда је у делу насловљеном као *Методологија рада* неопходно приказати истраживачке поступке који ће бити примењени. Она обухвата: технике и инструменате за прикупљање података, затим узорак испитаника на којем ће истраживање бити реализовано и на крају треба навести статистичке процедуре помоћу којих ће бити обрађени прикупљени подаци. Према томе, структура трећег дела Нацрта завршног рада, који се реализује применом емпиријско-експерименталног метода, требало би да изгледа овако:

3. МЕТОДОЛОГИЈА РАДА

3.1. Ток и поступци истраживања

3.2. Узорак испитаника

3.3. Технике и инструменти за прикупљање података

3.4. Статистичка обрада података.

У одељку обележеним са 3.1. излаже се идеја о начину реализације истраживања и описују конкретне акције у вези са тим (укратко се описују шта ће, где и са ким бити урађено у различитим фазама истраживања). У одељку 3.2. се износе сви подаци везани за специфична обележја испитаника. Приликом описа узорка неопходно је навести број испитаника комплетног узорка као и у субузorcима (уколико се истраживање реализује са више група). Према томе, опис узорка подразумева следеће елементе: број испитаника на којима се истраживање реализује, одређивање њихове старосне и полне структуре, одговоре на питања да ли су врхунски или просечни спортисти, да ли су трениране или не трениране особе, да ли су здрави или реконвалесценти, да ли потичу из градске или сеоске средине, какав има је образовни ниво у ком клубу тренирају или у коју школу иду и тд. У одељку обележеном са 3.3. дефинишу се варијабле које се истражују, те описују технике и инструменти предвиђени за прикупљање информација о њима. Варијабле могу бити описиване редом или се, пак, могу разврстати у поједине групе (пододељке/изведене варијабле) према различитим критеријумима. Тако се у односу на припадност поједином антрополошком простору варијабле могу разврстати на морфолошке, моторичке, психолошке (когнитивне, афективне, конативне и др.), социјалне, техничко-тактичке и друге. Према методолошкој природи, нпр., варијабле је могуће описати као *зависне* и *независне*. У одељку 3.4. објашњавају се избор и начин примене статистичких процедура за: сређивање, математичко процесуирање и интерпретацију резултата. У оквиру овог одељка саопштавају се само основни подаци о изабраним процедурама и објашњавају критеријуми избора. Навођење детаљних математичких формула које се користе приликом реализације одређене статистичке процедуре је сасвим непотребно. У Нацрту рада је, међутим, неопходно навести врсту апликационог статистичког програма који ће бити употребљен.

Студије случаја комбинују или могу да комбинују обе групе наведених техника, али њихова специфичност је у томе што се баве *једним актером* (нпр. одређеном спортском организацијом, клубом, тимом, истакнутим спортским лидером, тренером или врхунским спортистом и сл.), *једним догађајем* (нпр. организацијом и реализацијом конкретног такмичења) или *једним моделом акције* (нпр. применом одређене стратегије у тренирању, реализацију одређене пропагандне акције и сл.).

Студент може да користи и компаративне анализе у којима ће се бавити са више актера, догађаја или појава.

Самим тим што предмет Завршног/Специјалистичког рада могу бити различите појаве у спорту и око спорта, менаџмента, менаџмента у спорту или у физиотерапији, могући

су и различити истраживачки поступци. У *нацрту завршног/специјалистичког рада* треба само назначити који поступци ће бити коришћени у истраживању и евентуално образложити оправданост те одлуке.

Битно је да истраживачки поступак буде изводљив и поуздан, како би кандидат дошао до ваљаних података о предмету који је изабрао за тему свог Завршног/Специјалистичког рада.

2.4. Осврт на актуелне теоријске ставове

Други обавезни део Нацрта завршног/специјалистичког рада најчешће је насловљен као **Теоријски оквир рада**, мада се користе и неке друге формулације као што су: *Полазни теоријски модел*, *Актуелни теоријски ставови* и сл. Без обзира на наслов, основни задаци овог дела Нацрта су да се: (1) дефинишу основни појмови којима се у раду оперише, како би и мање упућени читаоци могли да прате анализирану проблематику, (2) укратко анализирају сазнања и информације интерпретиране у досадашњим радовима (научним истраживањима, уџбеницима, приручницима и сл.).

Модерна наука је веома развијена и готово да нема области у којој не постоје богата и добро систематизована предзнања. Упознавање са досадашњим достигнућима неке научне области су од велике користи за студенте, јер им омогућавају да свој рад утемеље на већ познатим теоријским концептима и моделима. Истовремено, познавање библиографских извора, способност њиховог систематизовања и критичког анализирања – указује на зрелост кандидата и гарантује интерпретабилне, научно утемељене податке.

Да би наведени елементи били ваљано заступљени у Нацрту, потребно је студент спроведе истраживање извора који су му доступни, најбоље преко библиотечких каталога и претраживача интернета. Препоручљиво је да студент успостави сопствену „картотеку“ радова и материјала који су релевантни за тематику којом се бави. У другом делу Нацрта завршног/специјалистичког рада, дакле, **обавезно** се анализирају претходна истраживања која се (директно или индиректно) односе на тему рада. Данас је тешко наћи проблем који није обрађен у библиографским изворима тако да сваки студент који тврди да није могао да пронађе радове коресподентне са идејом свог Нацрта звучи крајње неозбиљно. Интернет и електронске базе библиографских података данас омогућавају и неамбициозном студенту да пронађе довољан број радова о теми коју обрађује. Поступак анализе и систематизовање података из стручне (и научне) литературе означен је као *библиографски метод*. Приликом коришћења овог

метода веома је важно да студент изгради критички однос према подацима саопштеним у литератури и да по сваку цену избегне оно што је данас честа појава у Завршним радовима, а стручно се зове – *еклектика*. Под овим појмом се подразумева некритичко преузимање свега и свачега што је објављено. Студенти често буквално преписују читаве пасусе и странице из различитих извора (нарочито електронских). Према томе, приликом коришћења литературе по сваку цену се мора избећи пуко сакупљање. **Студент је у обавези да искаже извесну дозу критичности и да напругне своју интелектуалну снагу приликом анализе и систематизовања података преузетих из литературе. Преглед релевантних радова не би смео да буде проста компилација разних података, већ систематичан преглед чињеница, закона и теорија на којима се темеље предмет и циљ Завршног/Специјалистичког рада.**

Оно на шта би још требало обратити пажњу када је у питању анализа претходних истраживања је начин позивања на одређене ауторе и цитирање појединих делова из литературе. Уколико се студент позива на одређену референцу, није потребно да у тексту наводи пун наслов под којим је објављена, нити издавача и место издавања, већ је довољно само навести презиме аутора и годину објављивања цитираног рада. Уколико се из рада дословно преузима једна или више реченица, тада је на крају цитата неопходно у загради навести поред презимена аутора и године објављивања цитираног рада и број странице на којој се цитат налази. На пример, уколико би се кандидат са студијског програма Спортски тренер позивао на податке британског стручњака др Френка Дика (*Frank Dick*), изнете у књизи “*Principles of Sport Training*”, објављене у издању лондонске издавачке куће “*A&C Black*” из 2002. године, довољно је рећи само: ... *Дик све методе за развој издржљивости систематизује у следеће групе (на цитирате дословце):*“.....”. (*Dick, 2002, стр. 86*); илина шта указује рад *Дика (Dick, 2002)*.

На основу наведених података читалац ће у попису литературе лако пронаћи све потребне библиографске податке и дешифровати о којој је референци реч. Својевремено се свако позивање на неког аутора и навођење његових податка објашњавало у *фус-ноти* која је садржавала прецизан наслов рада, податке о издавачу, годину издавања и стране на којима се цитат налази. Таква технологија односила је много времена, трошила много простора у тексту и стварала низ непотребних понављања. Нова технологија позивања на ауторе и навођења цитата, учинила је писање много економичнијим. *Фус-ноте* би требало искључиво *користити за неко*

додатна појашњења или различите дигресије индиректно везане за тему Завршног/Специјалистичког рада.

Према томе, уколико би тема Завршног/Специјалистичког рада била „*Ефекти специфичног програма усмереног на смањење гојазности одраслих особа*“, онда би наредно поглавље Завршног/Специјалистичког рада могло да има следећу структуру:

4. ТЕОРИЈСКИ ОКВИР РАДА

4.1. ДЕФИНИЦИЈА ОСНОВНИХ ПОЈМОВА

4.1.1. Појам аеробика и аеробног вежбања

4.1.2. Телесна композиција и појам гојазности

4.1.3. Моделовање рекреативних активности

4.2. ПРЕГЛЕД ДОСАДАШЊИХ ИСТРАЖИВАЊА

Списак литературе и других извора је важан елеменат нацрта истраживања. Он показује колики је обим и какав је квалитет стручних припрема аутора за обраду теме Завршног/Специјалистичког рада и за решавање проблема са којим га изабрана тема суочава. Литературу и друге материјале треба наводити према библиографским правилима, односно према дефинисаним АПА стандардима.

3. ПОДНОШЕЊЕ ЗАХТЕВА НАСТАВНОМ ВЕЋУ ЗА ОДОБРЕЊЕ РАДА НА ТЕМИ

Нацрт завршног/специјалистичког рада треба да буде прегледно и јасно изложен, образложења треба да буду конкретна и сажета. Ту већ почиње озбиљна провера кандидатове писмености, компетентности за стручну комуникацију и познавања норми професионалне културе у спорту. Нацрт завршног/специјалистичког рада је веома важан документ и треба да буде припремљен и написан максимално савесно. Нацрт је: прво, исход учења који сведочи о једном веома важном аспекту знања, вештина и компетенција које студент усвојио и развио током студија, и, друго, он је значајан материјални документ о ефикасности Школе у развијању стручних компетенција студента.

Нацрт завршног/специјалистичког рада студент предаје ментору. После анализе нацрта, ментор заказује разговор са кандидатом. Том приликом му прво указује на јаче стране Нацрта, а затим и на оне елементе које евентуално треба побољшати. Заједно утврђују како се та побољшања могу извести и до када треба да буду урађена.

Када је Нацрт завршен и позитивно оцењен, **ментор на насловној страни Нацрта**

треба да напише да је сагласан са предложеном темом и Нацртом. Уз захтев Наставном већу за одобрење теме, студент прилаже Нацрт који је одобрио ментор.

У закључној оцени на дипломском испиту допринос Нацрта завршног/специјалистичког рада је 20% (20 поена).

Када су се ментор и студент усагласили око Нацрта, студент преко Студентске службе подноси захтев Наставно-стручном већу да му одобри рад на изабраној теми. Наставно-стручно веће, преко исте службе, обавештава студента о својој одлуци. У случају да на Наставно-стручном већу буде изнесена нека примедба, сугестија или предлог, неопходно је, да то буде и јасно формулисано у писаној форми и достављено студенту.

4. ОДОБРАВАЊЕ ТЕМЕ ЗАВРШНОГ/СПЕЦИЈАЛИСТИЧКОГ РАДА

Тему Завршног/Специјалистичког рада усваја и одобрава њену реализацију Комисија коју именује Наставно-стручно веће Школе (*Комисија за одобрење тема и Нацрта завршних радова*). Сваке две (2) недеље чланови Комисије се састају и анализирају приспеле Нацрте завршних и специјалистичких радова. У разматрање се узимају само комплетни материјали које је припремила Служба за студентска питања. Осим што даје коначну оцену о ваљаности поднетог Нацрта, *Комисија за одобрење тема и Нацрта завршних радова* одређује чланове Комисије за израду и одбрану Завршног/Специјалистичког рада.

ПРИЛОГ 1: Захтев за одобравање теме и Нацрта завршног рада

ВИСОКА СПОРТСКА И ЗДРАВСТВЕНА ШКОЛА, БЕОГРАД

Студент _____
Студијски програм _____
Уписан школске _____
Број досијеа _____
Адреса и телефон _____

ЗАХТЕВ ЗА ОДОБРЕЊЕ ТЕМЕ И НАЦРТА ЗАВРШНОГ РАДА

Молим Наставно-стручно веће Високе спортске и здравствене школе да ми одобри тему и Нацрт завршног рада:

(тема Нацрта завршног рада)

Тему сам изабрао уз сагласност ментора _____
(звање, име и презиме ментора)

(потпис ментора)

(потпис студента)

.....
попуњава Студентска служба

Посебне напомене: _____

(референт студентске службе)

Комисија за одобрење тема и нацрта завршних радова одобрава / не одобрава захтев горе Именованог студента и предлаже следеће чланове Комисије за полагање и одбрану Завршног испита:

1. _____
2. _____
3. _____

Напомена: _____

У Београду, _____ године.

(Члан Комисије за одобрење тема и Нацрта завршних радова)

5. ПИСАЊЕ, ТЕХНИЧКО ОБЛИКОВАЊЕ И ПРЕЗЕНТАЦИЈА РЕЗУЛТАТА РАДА

То је наставак рада који је студент већ започео у оквиру припреме и писања Нацрта завршног/специјалистичког рада. У суштини, то је најважнији део рада на обради изабране теме. То је сложен посао који подразумева рад у библиотеци, односно рад на литератури и другим изворима, и рад на терену, у ситуацијама у којим се манифестују појаве које су предмет обраде у Завршном/Специјалистичком раду. Кандидати треба да се упознају са резултатима сличних истраживања а до којих студент долази долази личним истраживањем, у библиотекама и другим изворима, а делимично на предлог и уз подршку ментора. Најважнији извор објављених радова су стручни часописи, домаћи и страни, у папирној или електронској форми. Корисно је посетити сајт Народне библиотеке Србије. Од првих корака на прикупљању и читању литературе обавезно треба водити попис референци (библиографских јединица) и уредно га попуњавати током рада.

Упоредо са читањем литературе, студент треба да води кратке белешке о релевантним подацима – чиме се рад бави, које технике су коришћене, који налази су добијени и о осталим информацијама које оцените да су важне. Те белешке треба буду повезане са пописом литературе, како би при писању рада било једноставно да се тачно означе извори одређених идеја, налаза, података, коментара и сл. Препоручљиво је да се белешке за сваки извор воде на посебним листовима, како би се током рада могле допуњавати, селекционисати и сл. Уз белешке о одређеном тексту треба записати свој властити коментар, мишљење, тумачење и оцену.

Завршни/Специјалистички рад треба да буде написан јасно, прегледно, стилем и речником који је у складу са стандардном стручном комуникацијом уопште, а посебно у стручној области из које је тема рада. Да би студентима олакшали рад, на овом месту су дати неки практични савети.

Практични савети

- Изаберите на време тему Завршног/Специјалистичког рада у договору са Руководиоцем студијског програма.
- Уколико сами дефинишете тему, добро се консултујте са потенцијалним ментором.
- Узмите у Студентској служби Захтев за одобрење теме и нацрта завршног рада

за пријаву Нацрта и Завршног/Специјалистичког рада, или га сами преузмите са сајта Школе, и ваљано га попуните.

- Након одобравања теме, обавезно се консултујте са свим члановима своје Комисије.
- Завршни/Специјалистички рад укоричите према овом упутству, уз консултовање са Студентском службом.
- Насловна страна Завршног/Специјалистичког рада (то није предња корица, већ прва страна на коју се наиђе када се рад отвори) мора да буде урађена у складу са упутством датим у Прилогу 1 овог Упутства.
- На другој страни Завршног/Специјалистичког рада (одмах после насловне стране) пише се **Садржај** у којем, осим прецизног наслова свих поглавља, мањих одељака и пододељака, мора да буде наведена и **тачна пагинација**.
- Прве две стране Завршног/Специјалистичког рада (Насловна страна и Садржај) се не нумеришу. **Нумерација страна започиње са Уводом.**

Основни текст се **обавезно** пише **ћирилицом**, на рачунару, уз употребу фонта *Times New Roman* или *Arial*. За писање Завршног/Специјалистичког рада **искључиво** користи величина фонта **12 (Paragraph- Line spacing 1,5 lines)**, а за писање главних наслова и поднаслова могу се користити већи фонтови (највише 14), као и **болдирана** слова (у зависности од стила аутора и дизајна стране, **следи техника упутства као за писања Нацрта**).

- **Завршни/Специјалистички рад треба да буде написан јасно, прегледно, стилем и речником који је у складу са стандардном стручном комуникацијом.** Препоручљиво је да се обим рада креће **од 35 до 40 страница за писање Завршног, односно од 40 до 50 страница за Специјалистичког рада.** Значајно је да структура рада буде јасна, прегледна и да има одређене пропорције.
- Структуру Завршног/Специјалистичког рада конципирајте са следећим **обавезним елементима**: 1. *Увод*, 2. *Предмет рада*, 3. *Циљеви и задаци рада*, 4. *Методологија рада*, 5. *Теоријска основа рада*, 6. *Резултати рада*, 7. *Дискусија рада*, 8. *Импликације рада*, 9. *Закључак* и 10. *Литература*.
- У складу са захтевима ментора и осталих чланова комисије, као и у односу на тему која се обрађује, а наравно и у зависности од стила кандидата, могуће је направити и проширену структуру Завршног/Специјалистичког рада. У оквиру

сваког поглавља кандидат разрађује мање одељке и пододељке.

- Свако поглавље, одељак и пододељак обавезно се нумеришу. За ту сврху користе се арапске цифре написане у виду редних бројева. Главна поглавља обележавају се једном цифром (на пример: Увод (се не нумерише) 1. Предмет рада, 2. Циљеви и задаци рада, 3. Методологија рада, 4. Теоријски оквир рада,.....9. Закључак, Литература (се не нумерише), док се мањим одељцима додаје одговарајући број цифара. На пример:

4. ТЕОРИЈСКИ ОКВИР РАДА

4.1. ДЕФИНИЦИЈА ОСНОВНИХ ПОЈМОВА

4.1.1. Елементи тениске игре

4.1.2. Принципи тактике у тенису

4.1.3. Моторичке способности релевантне за тениску игру

4.1.4. Психолошке диспозиције значајне за бављење врхунским спортом

4.2. ПРЕГЛЕД ДОСАДАШЊИХ ИСТРАЖИВАЊА

- Приликом писања текста користите **искључиво треће лице једнине**, а никако прво (или друго) лице једнине или множине. Конкретно, **погрешно** је написати: (1) *Уколико желите да изгубите масно ткиво, морате да примените....*, или (2) *На основу тога смо закључили да....* и сл. У овим случајевима **правилне формулације** гласе: (1) *За губитак масног ткива неопходно је применити....*, или (2) *На основу тога могуће је закључити да...*
- **Када се позивате на неког аутора или преузimate туђе мисли, обавезно наведите извор.**
- Никако немојте користити фус-ноте за навођење литературе (библиографског извора) из којег сте нешто преузели, већ то чините према раније датом упутству, дакле, само уз навођење презимена аутора и године издавања библиографске јединице (и број странице ако је директни цитата аутора).
- Све **Табеле, Сlike, Графиконе, Прилоге и друге илустрације обавезно обележите**. Правилно обележавање подразумева број (нумерацију) илустрације и кратак опис шта је у њој дато. Уколико ови материјали потичу из других извора (књига, уџбеник, часопис, сајт) обавезно наведите извор у загради и број странице, односно за сајт његов извор и датум његовог прегледа. Једино се код табела обележавање ставља изнад, док код слике и графикона испод.
- На крају Завршног/Специјалистичког рада **обавезно** наведите **Литературу**, која

мора бити уређена по **АПА стандарду**.

Овде су изнесене сугестије о типичној структури Завршног/Специјалистичког рада, текстуалној презентацији и штампању рада.

5.1. Структура Завршног/Специјалистичког рада

Целокупан рад и његова писмена презентација морају бити систематизовани.

Завршни/Специјалистички рад углавном има следећу структуру:

УВОД

1. ПРЕДМЕТ РАДА
2. ЦИЉ И ЗАДАЦИ РАДА
3. МЕТОДОЛОГИЈА РАДА
4. ТЕОРИЈСКИ ОКВИР РАДА
5. ЕМПИРИЈСКИ ОКВИР РАДА
6. РЕЗУЛТАТИ РАДА
7. ДИСКУСИЈА РАДА
8. ИМПЛИКАЦИЈЕ ЗА ДАЉА ИСТРАЖИВАЊА
9. ЗАКЉУЧАК

ЛИТЕРАТУРА

УВОД уводи читаоца у тематику којом се аутор бавио у обради изабране теме. Аутор открива како је дошао на идеју да се бави том темом, зашто је тема значајна, како је повезана са спортом, спортском делатношћу, спортистима, спортским организацијама, физиотерапијом и др. У Уводу се могу навести проблеми на које је кандидат наишао у раду, али и на све оне који су му, евентуално, пружили подршку која му је помогла нпр. у долажењу до литературе, значајних података, који су омогућили увид у одређене ситуације на терену, у организацијама, клубовима и сл.

ПРЕДМЕТ ИСТРАЖИВАЊА треба представити јасно и прецизно. То се постиже анализом проблема, рашчлањавањем проблема на низ питања која траже одговоре, суочавање са проблемима које треба решавати. У том контексту треба поменути друге ауторе који су се бавили неким од тих питања и проблема, указати на сличности и разлике у односу на њихово схватање истих појава.

ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА или циљеви рада су прилика да се предмет истраживања прикаже из угла очекиваних резултата. Кандидат треба да образложи у чему је значај изучавања изабране проблематике, какви резултати се могу очекивати на плану

унапређења знања и на плану спортске праксе.

Тако, на пример, у једном раду општи циљ може да буде утврђивање оптималне тактичке припреме конкретне спортске екипе. Да би се овај циљ остварио, потребно је, на пример, реализовати следеће специфичне циљеве (задатке):

- приказати теоријске поставке тактичке припреме,
- оценити реалне могућности појединаца и екипе у целини (моторне способности, функционалне способности, морфолошке димензије, психолошке димензије, социограм и др.) у светлу могућих тактичких замисли,
- оценити, за избор тактике, битне карактеристике противничких играча и екипе у целини.

Дакле, реализацијом врло конкретних задатака, посредно се остварује генерални циљ Завршног/Специјалистичког рада – утврђивање како доћи до оптималне тактичке припремљености екипе са којом радимо.

О ПРЕДМЕТУ, ЦИЉЕВИМА И МЕТОДОЛОГИЈИ РАДА већ је опширније објашњено у деловима 2.2. и 2.3.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА (РАДА) могу се приказати на три нивоа: 1/ на нивоу података (узорка), 2/ на нивоу налаза, и 3/ на нивоу закључака.

Одабрани материјали које читамо, одређена понашања људи која посматрамо, изјаве појединаца које слушамо као одговоре на питања која смо им поставили – све су врсте „грађе“ у којој се налазе за нас вредни, често драгоцени подаци. Али, у тој „сировој грађи“ треба уочити, из ње издвојити, евидентирати, средити, класификовати оно што је за нас **податак**. Подаци су информације које се могу даље обрађивати одређеним *логичким техникама* као што су нпр. анализа, синтеза, индукција, дедукција, или *статистичким техникама*, као што су нпр. дескриптивне технике којим утврђујемо проценте, средње вредности, корелацијске коефицијенте, значајност разлика и сл.

Оно до чега долазимо логичком (квалитативном) или статистичком (квантитативном) анализом података су **налази** – нова сазнања, оригинална сазнања до које долази истраживач, а која су основа за одговоре на питања на која смо рашчланили предмет истраживања, односно, та сазнања су основа за предлагање решења проблема са којим нас је суочила тема или предмет истраживања.

У овом делу рада се испољава најкреативнији допринос кандидата у расветљавању предмета истраживања и остваривању постављених циљева. Одређеним поступцима, теоријским и мисаоним, укрштањем теоријских поставки и информација темељених на властитом искуству, кандидат настоји да идентификује одговоре на постављена питања.

ДИСКУСИЈА је оригинални део рада у којем кандидат износи главне и сигнификантне налазе (добијени резултати) добијене у свом истраживању, и коментарише њихов смисао и значај.

ИМПЛИКАЦИЈЕ РАДА односно ИМПЛИКАЦИЈЕ ЗА ДАЉА ИСТРАЖИВАЊА - Узимајући у обзир све чињенице које је кандидат изнео у свом раду, овај део Завршног/Специјалистичког рада треба да укаже на значајност и допринос које носи овај рад. Сваки проблем који постане предмет неког новог истраживања отвара велики број других питања која захтевају даљу и дубљу анализу и проучавање.

ЗАКЉУЧАК је део рада у којем се концизно сумирају битни и конкретно добијени резултати у истраживању. Елементи закључивања и резимирања треба да буду у директној сагласности са јасно одређеним циљевима и задацима рада, чиме се види у потпуности његов допринос. Студентима се препоручује да се, након добијања информације о одобравању теме, **обавезно**, током израде Завршног/Специјалистичког рада, редовно консултују са члановима своје Комисије, како би се избегли сви, касније могући, проблеми. Веома је важно да се кандидати придржавају стандарда датих у овом Упутству, будући да се тако обезбеђује квалитет Завршних/Специјалистичких радова у Школи.

ЛИТЕРАТУРА или библиографија је прецизан, азбучно сређени (према презимену аутора) списак радова које је кандидат користио у разним фазама свог рада. Сви коришћени извори треба да буду наведени у том списку – књиге, чланци из часописа, поглавља из зборника радова, прописи, правилници, статистички документи и др. **Свака библиографска јединица мора бити наведена комплетно, са свим подацима.** Треба водити рачуна да ли се ради о књизи или чланку, о раду из зборника или из часописа или са интернета.

5.2. Текстуална презентација Завршног/Специјалистичког рада

Треба знати да број страница Завршног/Специјалистичког рада не утиче битно на његов квалитет и коначну оцену. Препоручљиво је да се обим рада креће од до 40 до 50 страница. Рад може, ако је то оправдано бити и нешто дужи. Значајније је да структура рада буде јасна, прегледна и да има одређене пропорције. Препоручљиво је да поједини делови Завршног рада, исказано у страницама у раду наведеног обима, могу имати следеће пропорције:

НАСЛОВНА СТРАНА	1 страница
САДРЖАЈ	1 страница
УВОД.....	1-2 странице

1. ПРЕДМЕТ РАДА	1-2 страница
2. ЦИЉЕВИ РАДА	1-2 странице
3. МЕТОДОЛОГИЈА РАДА	1-2 странице
4. ТЕОРИЈСКИ ОКВИР РАДА	до 15 страница
5. РЕЗУЛТАТИ РАДА	3-5 страница
6. ДИСКУСИЈА РАДА	3-5 страница
7. ИМПЛИКАЦИЈЕ РАДА	1-2 странице
ЗАКЉУЧАК.....	2-3 странице
ЛИТЕРАТУРА	1 или више стр.

Текст Завршног/Специјалистичког рада има своју карактеристичну насловну страну.

Модел насловне стране Завршног рада дат је у Прилогу.

Нумерисање страна

Корице, насловна, као и стране које означавају оцену Комисије са одбране Завршног рада, и садржај рада страна се не означавају.

Све остале стране означавају се по хронолошком реду (нумерација почиње од прве стране Увода), арапским бројевима (1, 2, 3, ...), обично у доњем десном углу.

Треба навести **још нека правила** којих се треба придржавати приликом писања Завршног/ Специјалистичког рада:

- иза сваке речи треба да буде један размак (space);
- иза сваког знака интерпункције (тачка, запета, цртица, тачка и запета, две тачке, упитник, узвичник) ставља се један размак(space);
- знакови интерпункције, знак за проценат и сл. пишу се заједно са речју или бројем иза којег долазе, тј. без размака - после тих знакова у реченици ставља се један размак;
- мерне скраћенице и скраћенице за ознаку валуте одвојене су једним размаком од броја који им претходи и размаком од речи која им следи;
- наводници на почетку навода и отворена заграда пишу се заједно са речју испред које се налазе - без размака, такође, и наводници на крају навода и затворена заграда пишу се заједно са речју иза које се налазе - без размака;
- ако иза неке речи долази текст у загради, између те речи и почетка заграде ставља се један размак;
- скраћенице у тексту се пишу у малој загради након првог навођења њиховог пуног значења, а онда се у даљем тексту користи само скраћеница

(нпр: "Менаџмент људских ресурса (МЉР) је пословна функција...МЉР представља функцију..."

- ако се датум пише само арапским бројевима иза сваког броја се пише тачка без размака (нпр: 20.10.2002).

5.3. Литература – библиографија, референце

Последња целина Завршног/Специјалистичког рада, која јасно показује методолошку културу и ниво информисаности кандидата о области којом се бави је – **Литература. У њој се даје попис само оних библиографских извора који су коришћени у раду, без обзира да ли су само поменути или детаљно анализирани.** Референце су радови других аутора на које се кандидат позива и о којим говори у свом раду. Уобичајено је да се о референцама говори као о литератури или библиографији. У литератури се (ни грешком) **не смеју** наћи извори које аутор ни једном није поменуо у Завршном/Специјалистичког раду. У бројним Завршним радовима, међутим, студенти не могу да одоле изазову да наведу и библиографске изворе које не само да нису користили, већ их никада нису ни видели. То се дешава као последица жеље студента да читаоце импресионира својом „начитаношћу“ када они од других аутора преузимају све наслове које су ови наводили, а у некој су вези са темом Нацрта. Истовремено се у таквим случајевима студенти у тексту Завршног/Специјалистичког рада позивају на неког аутора, чак цитирају његова открића или мисли, а да при томе у литератури тог аутора уопште не помињу нити наведу податке о библиографском извору из ког је цитат преузет. Стога, Литература представља попис само оних извора (али, обавезно свих извора) који су у Завршном/Специјалистичког раду коришћени и поменути.

Припрема за израду и сама израда Завршног/Специјалистичког рада захтева прегледање и консултовање разних публикација у којим се говори о теми којом се кандидат бавио. Део тих публикација користи се при писању Завршног/Специјалистичког рада. **Важно је да се поштује ауторство оних који су те радове написали.** То се постиже само на следећи начин: ако у свом тексту, одмах иза података, налаза, става, тумачења или неког другог навода из текста одређеног аутора кандидат наведе његово име, и у списку коришћене Литературе наведе комплетну референцу – све библиографске податке о коришћеном раду.

Ако се из одређеног текста неки садржај преноси сажето, интерпретира се „својим речима“, могуће су две ситуације: прво, да се већ у реченици помене име аутора (тада је довољно да се поред имена у загради наведе година публиковања) и друго, да ако у реченици није поменут аутор, после завршене реченице у загради се наведе и име

аутора и година публикације. Дешава се да се из оригиналног текста преузима цела формулација (нпр. оригинална дефиниција, класификација и сл.), тада је реч о **цитату**. У том случају цитат треба да буде верно пренесен из оригиналног текста и обавезно стављен под наводнике, а име аутора може се наћи после цитата (увек са навођењем године публикавања у загради).

Сматра се великим прекршајем етике стручног и научног рада ако у свом тексту износимо садржаје које смо преузели из текстова других аутора, а да то преузимање није јасно и прецизно назначено и тада се ради о плагијату.

Плагијат је нечестан и кривичан поступак, те ако постоји у неком раду, може бити основа за поништавање нпр. Завршног/Специјалистичког или другог рада (семинарски рад, приступни и др.), као и могућност да се снесе друге правне последице.

Основни критеријум за сређивање Литературе, односно одређивање редоследа библиографских извора у њој, је презиме прво именованог аутора. Коришћене и цитиране референце, наиме, ређају се по азбучном реду у односу на почетно слово аутора рада. Приликом састављања литературе крајње је небитна академска титула и звање аутора коришћеног извора, па је отуда **погрешно наводити било који податак о ауторима, осим презимена и почетног слова имена**. Студенти често, из поштовања према својим професорима, у Литератури наводе све њихове титуле, чиме заправо само откривају своје методолошко незнање (нпр. уколико је приликом писања Завршног/Специјалистичког рада коришћена књига професора др Ненада Хавелке и професора др Љубише Лазаревића, објављена 2011. године, у попису Литературе потребно је написати: Хавелка, Н., и Лазаревић, Љ. (2011). *Психологија менаџмента у спорту*. Београд: Висока спортска и здравствена школа.). Очигледно је да се година објављивања узима као веома важан податак за дешифровање цитираног извора, па се отуда она наводи одмах иза иницијала имена последњег аутора. Иза заграде ставља се тачка, након чега следи наслов цитираног рада и остали библиографски подаци о издавачу и типу референце, а између сваког овог податка ставља се тачка.

Описани начин обележавања извора (тзв. референцирање) и одређивања редоследа библиографских јединица одавно се користи у свим водећим научним часописима и стручној литератури. Он није настао спонтано, већ је последица договора водећих научних институција и универзитетских кућа које су желеле да у референцирању библиографских извора успоставе ред и уведу извесну униформност у целом свету. Последњих година се у свету највише користи **АПА-модел референцирања** (објављен

је под насловом *Publication Manual of the American Physiological Association*), па се и од студената Школе захтева да своју литературу уреде по АПА стандарду.

Сваки извор у литератури сређеној по АПА правилима започиње у новом реду, без увлачења редова, без „болдирања“ имена аутора и без употребе великих слова („*All Caps*“).

Илустрације реди, ево неколико конкретних примера референцирања различитих типова библиографских извора: уџбеника, монографија, књига, докторских дисертација, поглавља из монографија, чланака из часописа и зборника радова итд.

Пример за радове у периодичним публикацијама (часописима, билтенима...)

Autor, A.A., Autor, B.B. & Autor, C.C. (godina). Naslov rada. *Naziv časopisa*, volumen (broj), strane.

Amanović, Dj., Milošević, M., Dopsaj, M. & Peric, D. (2006). Modeling variability of the assigned level of force during isometric contractions of the arms extensor muscles in untrained males. *Facta universitatis – Series: Physical education and sport*, 4 (1), 35-48.

Примери за неперидичне публикације (уџбенике, монографије, књиге, скрипта, ...)

Autor, A.A., Autor, B.B. & Autor, C.C. (godina). *Naslov књиге*. Mesto izdavanja: Izdavač

Koen, M. & Neigel, E. (1982). *Uvod u logiku i naučni metod*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Примери за поглавља у неперидичним публикацијама

Autor, A.A., Autor, B.B. & Autor, C.C. (godina). *Naslov poglavlja*. U: A. Urednik, B. Urednik, C. Urednik, Ime knjige (str. xxx-yyy). Mesto izdavanja: Izdavač.

Puczkó, L., Rátz, T. (2007). Trailing Goethe, Humbert, and Ulysses – Cultural Routes. In Tourism, In: G. Richards, *Cultural Tourism – Global and Local Perspectives*. New York: The Haworth press. Binghamton (pp. 131-148).

Примери референци објављених у зборницима радова са конгреса и симпозијума

Autor, A.A., Autor, B.B. & Autor, C.C. (godina). Naslov poglavlja. U: A. Urednik, B. Urednik, C. Urednik (Eds.), *Naziv konferencije, kongresa ili simpozijuma* (str. xxx-yyy). Mesto izdavanja: Izdavač.

Perić, D. (2003). Factorial structure of modern bascetball. In A. Naumovski (Ed.), *International conference of sport and physical education* (pp. 256-260). Skopje: Faculty of physical culture.

5.4. Табеле и графички прилози

Табеле су значајна подршка текстуалном излагању резултата у Завршном/

Специјалистичком раду. То је начин да се расположиви подаци и налази прикажу прецизно, систематично и на прегледан начин. Свака табела треба да има своју ознаку број, наслов, и извор ако је преузета, при чему се сви ти подаци стављају **изнад** табеле. У тексту се аутор позива на табелу наводећи њен број. У графичком смислу табела треба да буде што једноставнија, како би у први план долазио њен садржај, а не шаренило линија и фонтова.

Графикони, слике, шеме, цртежи, фотографије омогућају аутору да податке, налазе или своје идеје прикаже визуелно, уз помоћ различитих графичких техника. Број, објашњење значења и преузети извор слике, графикана, шеме и/или цртежа означава се **испод** истих (нпр. испод слике 6 стајаће: Слика 6: Учење у дуплом кругу (Извор: Morgan, G. (2006). Images of Organizations. Sage Publications Inc. London, New Delhi: Thousand Oaks. стр.85)).

5.5. Штампање Завршног/Специјалистичког рада

Текст Завршног/Специјалистичког рада **штампа се на папиру формата А4 беле боје, са маргинама не већим од 2,54 сантиметара** односно препорука је да **лева маргина буде већа барем за 0,5 цм од осталих.**

Студент даје текст рада на увид ментору. Када ментор прихвати текст рада, рад се даје на читање и прегледање другим члановима Комисије. Након прегледања свих чланова Комисије које су одређени за одбрану Завршног/Специјалистичког рада и њиховог одобравања, студент ОСС треба да копира своју финалну верзију у четири (4), односно студент ССС у пет (5) истоветних примерака и укоричи.

Корице треба да су чврсте (тврд повез), једноставне без непотребних украса и сличних додатака. На корицама Завршног/ Специјалистичког рада треба да стоје само основни подаци: име кандидата и ментора са титулом, пун назив Школе, и место и година (нпр. Београд, 2013. год.), док прва страница садржи и назив рада, а друга страница податке неопходне Комисији за закључивање коначне оцене са одбране Завршног/Специјалистичког испита (у наставку дати примери корице - Прилог 2, прве стране - Прилог 3 и друге стране Завршног рада - Прилог 4).

**ВИСОКА СПОРТСКА И ЗДРАВСТВЕНА ШКОЛА
СТРУКОВНИХ СТУДИЈА**

ЗАВРШНИ РАД

МЕНТОР

др Јован Петровић, проф.

КАНДИДАТ

Теодора Ивановић

Београд, 2018. година

**ВИСОКА СПОРТСКА И ЗДРАВСТВЕНА ШКОЛА
СТРУКОВНИХ СТУДИЈА**

**ОБУКА И РАЗВОЈ ЗАПОСЛЕНИХ
У ФУДБАЛСКОМ КЛУБУ
„ЦРВЕНА ЗВЕЗДА“ БЕОГРАД**

ЗАВРШНИ РАД

МЕНТОР

др Јован Петровић, проф.

КАНДИДАТ

Теодора Ивановић

Београд, 2018. година

ПРИЛОГ 4: Пример друге странице Завршног рада

Комисија је констатовала да је кандидат Теодора Иванковић одбранила свој Завршни рад са темом "Обука и развој запослених у фудбалском клубу Црвена Звезда Београд" оценом _____ (_____).

Структура оцене Завршног рада (изражено у бодовима)

1. Нацрт завршног рада (10 – 20)	_____
2. Завршни рад (20 – 50)	_____
3. Одбрана завршног рада (20 – 30)	_____
4. Укупно (1+2+3)	_____

Чланови Комисије:

др Јован Петровић, проф., ментор

др Александра Павловић, проф., члан

Датум одбране: _____ године

6. ПРЕДАЈА РАДА НА ОЦЕНУ И ЗАКАЗИВАЊЕ ТЕРМИНА ОДБРАНЕ ЗАВРШНОГ/СПЕЦИЈАЛИСТИЧКОГ РАДА

Одбрана Завршног/Специјалистичког рада се заказује **искључиво** преко Студентске службе. Служба покреће поступак заказивања тек након што кандидат преда прописно припремљене примерке Завршног/ Специјалистичког рада.

Студентима није дозвољено да самоиницијативно заказују термин одбране уз „прескакање“ Студентске службе. Пре заказивања термина одбране, студенти морају добити потврду: да постоје све пријаве као доказ положених испита из свих предмета предвиђеним НПП, да су измирили све финансијске обавезе према Школи и да су раздужили сву опрему (справе, реквизите, књиге из Библиотеке и сл.).

Студент предаје Студентској служби Школе:

- кратку аутобиографију са подацима о ангажовању у спортским активностима, значајнијим успесима у току студија, реализованим пројектима и сл., и
- четири (4) примерка Завршног, и пет (5) Специјалистичког рад за ментора и члана(ове) Комисије, Библиотеку и Архиву Школе.

Ментор са члановима Комисије оцењује рад и најкасније по истеку две радне недеље од предаје рада, заказује испит.

Студентска служба обавештава кандидата о датуму и времену одбране Завршног/Специјалистичког испита и рада.

7. ЈАВНА ОДБРАНА ЗАВРШНОГ/СПЕЦИЈАЛИСТИЧКОГ РАДА

Јавна одбрана се организује искључиво у просторијама Школе и уз обавезно присуство свих чланова комисије за одбрану. Осим Кандидата и чланова комисије, одбрани могу да присуствују сва заинтересована лица. По завршетку излагања кандидата и чланова Комисије, право на постављање питања имају сви присутни на јавној одбрани.

7.1. Ток завршног/специјалистичког испита

Завршни испит или „одбрана Завршног/Специјалистичког рада“ одвија се по протоколу који по правилу има фазе:

1. Представљање кандидата: уводни чин одбране Завршног/Специјалистичког рада. Председник испитне Комисије представља кандидата члановима испитне Комисије и присутнима, саопштава назив Завршног/Специјалистичког рада и даје податке о кандидату у најкраћим цртама. Општи подаци о кандидату треба да садрже: име и презиме, место рођења, занимање, спортске резултате (уколико их има) и евентуално ангажовање на педагошким, организационим, руководећим и сличним пословима у спортским клубовима, организацијама, летњим школама, центрима и сл., или рад у медицинским установама. Након представљања кандидата, председник испитне Комисије саопштава састав испитне Комисије пред којим ће се бранити Завршни/Специјалистички рад.

2. Усмена презентација рада не треба да траје дуже од 15 минута. У овом делу завршног испита од кандидата се очекује да кратко и јасно образложи концепцију свога рада. У току уводног излагања кандидат треба да укратко наведе мотиве који су утицали да се определи за дату тему и који је основни циљ његовог рада. У даљем излагању треба јасно и концизно да изложи суштину проблема који његов рад третира, при чему се не треба задржавати на непотребним детаљима. Основну поруку сваког завршног рада представљају закључци, па се у том смислу очекује од кандидата да их на кратак и јасан начин образложи. На крају усменог излагања од кандидата се очекује да укаже на евентуалне пропусте, недостатке или проблеме на које је наишао током израде Завршног/Специјалистичког рада (недостатак литературе и друге грађе).

Усмена презентација Завршног/Специјалистичког рада од стране кандидата има за циљ да увери чланове Комисије у којој је мери кандидат овладао проблемом који третира у свом раду. У том смислу је пожељно да се кандидат претходно темељно припреми за овај део одбране Завршног/Специјалистичког рада, да сачини кратак писани концепт у виду подсетника који треба да му олакша усмено излагање основне концепције свога рада.

Школа је технички опремљена да се све врсте видео материјала, филмови, *Power Point* презентације и сл. могу без тешкоћа прегледати у току одбране Завршног/Специјалистичког испита.

3. Постављање питања. Након усмене презентације рада од стране кандидата, чланови испитне Комисије, према унапред утврђеном редоследу, постављају питања кандидату. Председник испитне Комисије поставља питања на крају. У току постављања питања од стране чланова Комисије, кандидат даје одговоре сваком члану Комисије редом како су питања постављена, при чему, разуме се, има право на кратко размишљање и

коришћење сопственог подсетника и завршног рада који се налази пред њим.

Кандидату треба да буде јасно да ће се примедбе и упућена питања односити на недостатке или нејасноће у раду, тако да треба унапред да се припреми на темељно образложење својих закључака и одбрану ставова за које се залаже у свом Завршном/Специјалистичког раду.

Критичке примедбе и запажања чланова испитне Комисије се најчешће односе на методолошки поступак обраде теме, начин интерпретације и формулисање закључака. Честе примедбе се упућују кандидату у вези са недовољно одређеним или нетачним подацима из коришћене литературе, неодговарајуће сразмере између поглавља, неправилног обележавања поглавља, граматичких и правописних грешака...

После пружених одговора од стране кандидата чланови Комисије могу, уколико нађу за потребним да поставе накнадна питања, на која кандидат треба да одговори. После свих питања и одговора председник испитне комисије закључује одбрану.

7.2. Коначна оцена рада и њено саопштавање кандидату

По завршетку јавне одбране чланови Комисије се повлаче да би вредновали Завршни/Специјалистички рад. Чланови Комисије доносе коначну оцену међусобним усаглашавањем, узимајући у обзир све чињенице и околности под којима је Завршни/Специјалистички рад рађен, као и начин и квалитет одбране рада. Након усаглашавања чланова Комисије и давања коначне оцене, кандидату се саопштава оцена, и сачињава се записник о одбрани Завршног/Специјалистичког рада који потписују сви чланови испитне Комисије.

Максималан број бодова којима се вреднује Завршни/Специјалистички рад износи 100, од чега:

- ◆ 20 бодова намењено Нацрту рада,
- ◆ 50 бодова писаној (укориченој) верзији Завршног/Специјалистичког рада и
- ◆ 30 бодова усменој одбрани.

Да би кандидат био успешан неопходно је да сакупи минимално 51 бодова. На основу броја сакупљених бодова одређује се коначна оцена Завршног/Специјалистичког рада и то:

- од 51 до 60 бодова – оцена 6,
- од 61 до 70 бодова – оцена 7,
- од 71 до 80 бодова – оцена 8,
- од 81 до 90 бодова – оцена 9,
- од 91 до 100 бодова – оцена 10.

По завршетку успешне одбране Завршног рада, кандидату се сутрадан издаје Уверење које може да користи до издавања Дипломе. Додела диплома се организује једном годишње на свечаној седници коју организује Школа. Завршни испит је јаван. Време одржавања завршног специјалистичког испита објављује се на огласној табли Школе. Радна атмосфера на завршном испиту треба да има свечан тон, што се постиже претходним благовременим обављањем техничких припрема просторије и опреме, уважавањем прописане процедуре и професионалним понашањем учесника на испиту. Ако постоје заинтересовани слушаоци, треба им омогућити да могу несметано да прате ток одбране Завршног/Специјалистичког рада.